

Dagens frågor

”Mittens tyranni”

I takt med stigande opinionssiffror har attackerna på moderaterna ökat. Att socialdemokratin och Olof Palme redan på valnatten 1976 bestämde sig för att brännmärka den borgerliga regeringens politik som reaktionär högerpolitik – vad regeringen än tog sig för – är inget att förvåna sig över, mera beklagligt är mittenpartiernas ökande benägenhet att utdela tjuvnytt åt koalitionsbrodern till höger. Moderaterna styr för mycket, tycker mitten. De är inte lojala mot regeringens politik, sägs det till och med.

Ser man på regeringens sammansättning och den av regeringen förda politiken mot bakgrund av valresultatet 1979 och de därefter registrerade opinionssiffrorna finns det i stället anledning att tala om en mittens tyranni.

1979 års vals stora förlorare var mittenpartierna. Centern förlorade tjugotvå mandat och folkpartiet ett från sin redan låga nivå. Moderaterna fick över en kvarts miljon nya väljare och ordnade det sista avgörande mandatet i borgerlig favör. Ändå fick centern statsministerposten och Ola Ullsten upphöjdes till vice statsminister i somras. Folkpartiet lyckades också behålla den utomordentligt viktiga budgetministerposten, som rätteligen borde ha återförenats med Gösta Bohmans fögderi. Moderaternas ”tröstpris” vid regeringsbildningen var att man fick flest antal statsråd, 8 stycken.

Mittenpartierna har också ett stort inflytande i regeringsarbetet. Den tröghet och den ängsliga snevlan mot socialdemokratin som i mången borgerlig väljares ögon präglar regeringens politik härrör från mitten. Det faktum att den hårda verkligheten framtvingar en besparingspolitik av moderat märke är inte det

samma som att den moderata politiken har det inflytande i regeringens arbete som dess ställning bland väljarna motiverar.

I riksdagen har ännu inget regeringsförslag fällt på grund av att någon moderat har svikit. Men i fråga efter fråga hörs muller från än den ena än den andra av mittens riksdagsmän att de kanske ”inte ställer upp”.

Det är inte så att den rätta eller den bästa politiken alltid återfinns i mitten. Ibland får man till och med intrycket att mittenpartierna inte har några egna åsikter, de lägger sin politik mitt emellan vad moderaterna anser å ena sidan och socialdemokraterna å den andra. Efter 44 år av socialdemokratiskt styre behöver Sverige förnyelse och förändring. För mittenpartierna har det så länge varit en ledstjärna att vara medpassagerare på det socialdemokratiska tåget att de tycks ha svårt att förstå att förnyelsen nu måste komma från borgerligheten. De väljare som ger sitt stöd åt moderaterna begriper saken bättre.

Regleringssamhället

Vi lever i ett regleringssamhälle, och det betyder att hundra gånger mer av våra förehavanden – både som yrkesmänniskor och privat – än under våra föräldrars tid är underkastade olika samhälleliga föreskrifter. Mycket av dessa bestämmelser har tillkommit som ett utslag av tidsandan och i tämlig enighet olika partier emellan. På många punkter kan dock, gudske lov, moderaterna frita sig från ansvar – även om oppositionsrollen stundom varit både tung och otacksam.

Utmärkande för nästan alla regleringssamhällen är, att de på många punkter, ibland i sin helhet, fungerar illa. Detta gäller även för Sve-

ringe — fastän vi kan bygga på en lång och sund förvaltningstradition och fastän statstjänsten även på senare tid förmått dra till sig på olika nivåer en stor procent av de bättre ungdomarna.

Felen och bristerna i fråga om olika regleringar framkallar naturligtvis missnöje hos medborgarna — ibland överdrivet sådant men ofta verkligt befogat. Erfarenheten visar att detta missnöje mera sällan riktas mot regleringen som sådan, däremot i stället mot dess tillämpare, mot tjänstemän och anställda med ett ord mot byråkraterna.

Naturligtvis finns det oambitiösa och oskickliga statstjänare, och dessa skall naturligtvis tagas vid örat, men alltför ofta är felet att finna i regleringen själv: det kan vara ett system som är omöjligt att tillämpa och övervaka (många trafikregleringar!) eller — och det är ganska vanligt — ett fall där statsmakterna inte velat säga nej till olika regleringskrav från bullersamma press- eller folkopinioner men samtidigt funnit det svårt — av kostnadsskäl eller på grund av bristande tillgång på sakkunnigt folk — att ordna en behövlig apparat. I det läget är det populärt — och det gäller ej minst vår vänsterpress — att locka de missnöjda att skjuta på byråkratien och därigenom kanalisera kritiken, inte mot ansvariga statsmakter, inte mot regleringen som sådan, utan i stället mot de funktionärer, som fått den otacksamma uppgiften att sköta saken ifråga. Alldeles särskilt gäller detta skatteväsendets anställda, högre som lägre, riksskatteverk såväl som taxeringsnämnder.

Vad skall man nu draga för slutsatser av dessa förhållanden? För det första att man bör tänka sig för, innan man inför ännu fler regle-

ringar. För det andra överväga — innan man beslutar en i och för sig önskvärd reglering — om det är sannolikt, att man kan hålla den i stånd med en måttlig kontrollapparat, detta sett både ur kostnadssynpunkt och med hänsyn till disponibla mänskliga resurser. Kan man inte det, skall man låta bli; en icke hållbar reglering har utom andra nackdelar det felet, att den försvagar laglydnaden och undergräver förtroendet till samhället. För det tredje gäller, att man ska se till att sedan gammalt existerande och nödvändiga kontrollfunktioner, tex åklagarväsen och polis gentemot brottsligheten, verkligen fungerar. Det är närmast en skandal att när en ny form av socialskoj upptäcks, som nu senast i fråga om bostadsbidragen, myndigheterna finner sig nödsakade meddela, att man hinner ingripa blott mot de grövre eller grövsta fallen!

Elevdemokrati (s)

I Stockholm har det anslagits 200 000 kronor för elevorganisationernas medverkan i skolan. Det socialdemokratiska Elevförbundet har därför ansökt om 220 800 kronor för att bedriva "elevdemokratiskt utvecklande arbete" i några skolor i de södra förortererna.

Två projektledare måste anställas till en kostnad av kr 96 700 för att kunna starta starka elevfack på skolorna. Dessa fackföreningar skall ta till vara elevernas intressen i såväl skolpolitiska som arbetsmiljö- och fritidsfrågor. Enligt Elevförbundets egna uppgifter skall man inrikta sig på att få igång bojkotter av centrala prov och standardprov. Man startar också kurser i elevrätt och ordnar temadagar om bl a våld och bestraffningar.

Ärendet har varit på remiss hos berörda rek-

torer. Några av dessa gör jämförelser med den verksamhet som redan bedrivs av elevråden. Dessa väljes genom att varje klassavdelning i en skola utser en ordinarie och en suppleant och får ej förväxlas med vad som betecknas som "elevkår". Med "elevkår" avses nämligen inte alla elever i en skola utan Elevförbundets fackliga organisation på en skola. För att en fristående "elevkår" skall kunna bildas fordras endast att Elevförbundet har 25 medlemmar på skolan eller minst 20% av eleverna anslutna.

En del rektorer anser att elevrådet utför ett fint arbete på skolan och inte behöver konkurrens av Elevförbundet. Andra betraktar Elevförbundets verksamhet närmast som sabotage och underminering av den ordinarie personalens arbete. "På grund av penningbrist kan skolan av idag ej få tillräckliga medel till undervisningsbehovet, inte ens till elevassistenter av olika slag för att kunna få skolan att fungera bra. Att slänga ut en kvarts miljon kronor till någon lekstugeverksamhet finner jag vara horribelt", heter det i ett remissvar.

En rektor påpekar att Elevförbundet vill inrikta sin skolpolitiska verksamhet bl a på att få igång bojkotter av centrala prov och standardprov. Han skriver: "Det vore högst olyckligt om skolförvaltning och skoldirektion i Stockholm anslår medel till en organisation, som uppmanar grundskolans elever att motarbeta det bästa instrumentet för en någorlunda rättvis betygssättning."

Man vänder sig också mot anställningen av projektansvariga ute på skolorna och frågar hur och med vad dessa skall arbeta. "Om personerna skall fungera som heltidsanställda agitatörer blir förmodligen arbetssituationen inte precis förbättrad."

Politikerna har nu beslutat uppdra åt förvaltningen att i samarbete med elevernas organisationer, personalorganisationerna och Hem och skola-distriktet framlägga förslag på ett utvecklingsarbete, som syftar till att förstärka elevdemokratin. Elevförbundet har alltså hittills inte fått ut något av detta anslag.

Ett alternativ vore att inte utnyttja anslaget och i stället spara 200 000 till något mera värdefullt för skolorna. Ett annat vore att föra över mer pengar till den demokratiska representation som redan finns genom elevråden.

Ommöblering i Norge

Så snart statsminister Nordli kom hem från sitt besök i Kina, möttes han av önskan om att få avgå från tre medlemmar av regeringen, av vilka två ansetts vara hans starkaste kort. Det lönade sig inte att be dem fortsätta och därför måste Nordli för andra gången på väl ett års tid göra omplaceringar på taburetterna, något som visar att det inte står så bra till inom Arbeiderpartiet.

Statsråden som avgår är olje- och energiministern Bjartmar Gjerde, justitieminister Andreas Cappelen och kommunal- och arbetsminister Inger-Louise Valle. De ersätts antagligen av stortingsman Arvid Johanson, fylkesman Oddvar Berrefjord och LO-sekreteraren Harriet Andreassen.

Den allmänna kommentaren inom oppositionspresen går ut på att bytet innebär en försvagning av regeringen, inte bara kvalitetsmässigt utan också i trovärdighet. När så viktiga statsråd som Gjerde och Cappelen lämnar regeringen bara ett år före stortingsvalet, bidrar det till att stärka intrycket att Nordli inte har kontroll över situationen, heter det.

Ombytet kommer strax efter det att Arbeiderpartiet har haft stora problem med att dämpa sin egen inre opposition mot den planerade lagringen av amerikansk militär utrustning i Trøndelag. Vänsterflygeln inom partiet har mycket högröstat givit uttryck åt sitt missnöje med den nya upprustningen och följdverkningarna nådde ända in i regeringen. När Gjerde och Cappelen nu drar sig tillbaka, kan det ha sammanhang med att de har blivit trötta på att sitta i en regering, som ständigt utsätts för stridigheter på grund av pressen från vänsterflygeln. Detta gäller inte bara försvarspolitiken utan också olje- och energiutbyggnaden.

Nu är det få som tror att Gjerde tänker lämna politiken för gott. Han omtalas ofta som kronprins, och man kan tänka sig att han har tagit sig en paus med tanke på att komma starkt igen. Som för att avliva sådana spekulationer har statsminister Nordli förklarat, att han själv är kandidat till platsen som statsminister efter valet om ett år. En liknande förklaring har för resten partiledaren Reulf Steen kommit med; han säger som för att förekomma eventuella planer på att byta ut honom att han är partiledarkandidat också vid nästa landsmöte.

Det ser alltså ut att vara en del olika meningar inom Arbeiderpartiet, något som väl har sin bakgrund i att oppositionspartierna har utsikt att vinna nästa val. Opinionsmätningarna är stabila i sina prognoser på den punkten. Arbeiderpartiet leder i dag en minoritetsregering och det logiska skulle vara att söka en koalitionspartner, men det finns ingen. Det liberala partiet, som inte vill vara med i de borgerligas koalition, vill inte heller sluta sig till Arbeiderpartiet på grund av olje- och energipolitiken.

Strax efter ministerskiftet lade regeringen fram sin nya budget, som fortsätter att dra stora växlar på oljeintäkterna, så att fastlands-Norge går med ständigt större underskott. Norrmännen förbrukar mer än de producerar. Blå vill regeringen gå med på en femte semestervecka i en tid, då industrierna har stora svårigheter att behålla konkurrensförmågan med utlandet. Skatteprogressionen blir något dämpad, men det tar staten igen i form av ökade avgifter på konsumtionsvaror.

Det råder mycket litet tvivel om att det inom regeringen också har varit oenighet om att denna expansiva valbudget kan vara försvarlig. Man fruktar, att denna användning av oljepengar i förskott – nya lån måste nämligen tas upp – kommer att skada norsk ekonomi starkt på längre sikt. Också denna punkt kan ha varit en faktor i det förhållandevis dramatiska skiftet på viktiga taburetter.

Politikern Olof Palme

Det har inte gått bra för Olof Palme som partiledare. Socialdemokraterna gick bakåt 1970, 1973 och 1976, då partiet förlorade regeringsmakten. I valet 1979 misslyckades Palmes socialdemokrati med att återvinna makten. Det är mot den bakgrunden inte konstigt att det i de socialdemokratiska leden allt oftare framförs kritik mot partiledaren. Det är tvärtom mera besynnerligt att det missnöje som finns inte har tagit sig ännu starkare uttryck än vad det har. Kritiken yppas av allt att döma bara man till man och mellan skål och vägg. Men så måste det vara ända tills dess någon på allvar höjer

upprorsfanan i syfte att få ett partiledarskifte till stånd.

Dieter Strand, journalist på Aftonbladet, som är svensk mästare i att förmedla stämningbilder från Rörelsen, har i sin bok "Palme, igen?" skildrat Palme i aktion under valrörelsen 1979 och folkomröstningen 1980. Man kan där läsa om partiledarens ensamhet mitt bland skaran av rådgivare, hur han tvingas anpassa sig efter massmedias, främst TV:s, önskemål och hur utspelen planeras. Det är en intressant beskrivning, men den säger egentligen inte mycket om Olof Palmes person. Utan tvivel går en valrörelse till på samma sätt i de andra partierna. Dieter Strands bok skildrar därför mer en svensk partiledares vardag vid 80-talets början än Olof Palme. Det gör inte hans bok mindre intressant – tvärtom.

Olof Palme gillar inte att förlora. Nederlaget 1976 skyller han på Thorbjörn Fälldin, en person som han anser vara politiskt ohederlig. Han tycker illa om Gösta Bohman. Ola Ullsten tycker han bra om, så bra att han gjorde honom till statsminister, något som uppenbarligen efterlämnat djupa sår inom den socialdemokratiska partiapparaten.

Olof Palme drivs av en lust att kämpa för det han anser rätt. Men mera tycks ändå hans kraft komma från lusten att bekämpa det han anser fel. Och det Palme anser vara fel förefaller inte i första hand vara brister i samhället utan brister i det goda uppsåtet hos hans politiska meningsmotståndare på den borgerliga kanten. Ordet hat är ett starkt ord. Det skall behandlas försiktigt. Men det ordet, eller kanske bitterhet, ligger nära till hands när man skall beskriva det man tror att Olof Palme känner för det borgerliga samhället i allmänhet och "högerkraf-

terna" i synnerhet. Det är en utmärkt drivkraft. Men det är inte bra när det lyser igenom i TV-rutan.

Olof Palme är en produkt av 50- och 60-talen. Det behöver inte vara något nedsättande i det. Politiska värderingar och attityder formas ofta i den ålder som Olof Palme då befann sig i. Ingen kan betvivla hans anti-kommunism, formad i Prags källare i slutet av 40-talet. Ingen kan betvivla hans anti-kolonialism, formad under 50-talet. Ingen kan betvivla hans ovilja mot USA, formad av Vietnamkriget på 60-talet. Vad man kan kritisera hos Palme, en person med en intellektuell förmåga som gör att man kan ställa höga krav, är oförmågan att emotionellt ställa om sig inför 80-talet. Det man kan kritisera är att han, en person med höga moraliska krav på andra och säkert även på sig själv, i sådan grad ställde upp på och underbläste de anti-amerikanska vänsterstämningarna under Vietnamkriget. Att han än idag inte offentligt ifrågasatt om det verkligen var till Vietnams och världens bästa att Nordvietnam lade under sig hela Vietnam och förde Pol Pot till makten i Kambodja.

Utän stödet från Olof Palme och andra i väst hade Nordvietnam inte segrat. Utan deras stöd hade Pol Pot inte kommit till makten. Det är inte bara Birgitta Dahl som har anledning att tänka över sitt handlande under dessa år, då personer som inte bara bort veta, utan faktiskt också visste bättre, svek sitt ansvar och sällade sig till den kör som med större eller mindre övertygelse stödde det kommunistiska Nordvietnam mot det land som, vare sig vi vill det eller inte, fått till uppgift att leda den kamp som pågår mellan demokrati och en totalitär sovjetisk diktatur.

Olof Palme är ingen doktrinär socialist. Innerst inne fruktar han säkert det fondsocialistiska samhälle som blir följderna av ett genomförande av LO:s Meidnerfonder. Men han har inte kunnat förmå sig till att säga det öppet. Olof Palme är inte moralist utan en opportunist. Han vet bättre än de flesta hur världen ser ut, att spänningen i världen stiger och rustningarna, i synnerhet på östsidan, med den. Ändå talar han om nedrustning och föreslår, vilket är värre, en fortsatt svensk nedrustning. Kanske intalar han sig att han i fondfrågan låter Rörelsen fatta sitt beslut. Men kanske är det så att han fruktar den vänsterflygel vars talesman och fänge han gjorde sig till under vänstervågens höjdpunkt kring 1968. Kanske inser han att man, om man skall kalla sig socialist, inte får frukta socialismen – åtminstone inte offentligt. Kanske inser han att om socialdemokraterna avsäger sig fondsocialismen av-

säger de sig samtidigt grunden i sin lära – att socialismen skall införas steg för steg i demokratiska former.

Problemet för Olof Palme och hans socialdemokrati är att folkpartiet har stulit den slogan som bäst skulle passa socialdemokratiska väljare i allmänhet och marginalväljare i synnerhet, nämligen "Sociala reformer utan socialism". Den dag Olof Palme, eller hans efterträdare, vilken och när det nu blir, kommer till insikt om och anpassar sig och sin politik till detta förhållande, då kommer socialdemokraterna att bli formidabla motståndare för de borgerliga partierna. För socialdemokraterna har haft turen att få regera under "våra bästa år". Det var inte deras förtjänst. Det borgerliga partierna har haft oturen att få regera under början av våra sämsta år i mannaminne. Det är inte deras fel.

Men så rättvisa är inte alltid väljarna.

Med detta häfte av tidskriften följer ett inbetalningskort avseende prenumerationsavgiften **70:– kronor för år 1981**. (Prenumerationspris för pensionärer: **60:–**)